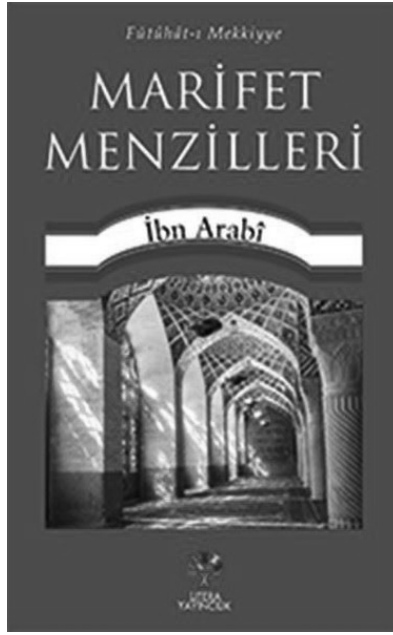

■
İBN ARABÎ,
FÛTÛHÂT-I MEKKİYYE-MARİFET MENZİLLERİ
çev.:Ekrem Demirli,
Litera Yay. İstanbul 2017, 552 s.

Doktora Öğrencisi
HASAN NACAR
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Fütûhât-ı Mekkiyye'yi bir cümle ile nitelemek isteseydik onu mebde ve mead (başlangıç ve son) arasında insanın serüveni olarak niteleyebilirdik. Vaki bu eser, bir sefer ve yolculuk kitabıdır; başlangıcı Allah, nihayeti Allah olan ve her şeyden önemlisi de her merhalesi Allah ile yapılan bir yolculuk! (Ekrem Demirli, s.11)

13. Asrın önemli İslam düşünürlerinden olan İbn Arabî'nin en kapsamlı ve hacimli eseri Fütûhât-ı Mekkiyye'dir. Eseri Türkçeye kazandıran Ekrem Demirli, İbn Arabî'nin bu en büyük eserinin tercümesine 2006 yılında başlayıp 2012'de tamamladığını belirtmektedir. Ancak 18 cilt halindeki bu tercümenin kolay okunması için –okurlardan da gelen teklif çerçevesinde– yaklaşık 40 kitap halinde basımı yoluna gidilmiştir.(s. 17,19) Tanıtımı yapılan Marifet Menzilleri, 18 ciltlik Fütûhât-ı Mekkiyye tercümesinin 12. cildinin müstakil basımından ibarettir.(s. 23)

Kitabın müellifi Muhyiddîn İbn Arabî, 560/1165'te Endülüs-Mürsiye'de dünyaya gelmiştir. Amcası ve dayısı tasavvuf ehli olup İbn Arabî'nin yetişmesinde büyük pay sahibidirler. Şeyh-i Ekber ola-

rak da vasıflandırılan İbn Arabî, 638/1240 tarihinde Şam'da vefat etmiştir. Müellifin 550 civarında eser yazdığı, ancak bunlardan 245 adedinin günümüze ulaştığı bilinmektedir. İbn Arabî'nin bu eseri Mekke'ye yaptığı ilk ziyarette ilahi ilham ve fetihlere maruz kalmasıyla 598/1201'de yazmaya başlamış ve 629/1231'de Şam'da tamamlamıştır. Fütûhât-ı Mekkiyye hakkında Çakmaklıoğlu şu tespitleri yapar: “ Zengin muhteva ve üslupla kaleme alınan Fütûhât, bazen eleştirel mahiyette ve dolaylı tarzda da olsa asırlar boyunca birçok kimse- nin ilgisini çekmiştir... Fütûhât ansiklopedik bir eser olduğu için, fıkıh, kelam, tasavvuf vb. gibi birçok ilmin konularını ihtiva etmektedir. Mevzular işlenirken de avam-havas herkesin kendi idrak seviyesine göre anlayabileceği kapsamlı bir üslup kullanılmıştır.” (M. Mustafa Çakmaklıoğlu, “Klasiklerimiz/X el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye”, Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, 2003, S. 11, s. 444)

Fütûhât-ı Mekkiyye-Marifet Menzilleri, 21 ana başlık ve bunların teferruatını gösteren alt başlıkları ihtiva etmektedir. Ana başlıkların istisnasız tamamı beyitlerle başlamaktadır. Bölüm tasnifi bulunmayan eserin muhtevası şöyledir:

“Vahiy mertebelerinden birinin birleştirdiği üç sırdan ayrı iki sırrın Musevi mertebeden bilinmesi.”

Halifelik konusuna ve vahyin ağırlığına işaret edilir (s. 27-29). “Amellerin hak ettiği ücretler” ara başlığı ile devam eder. Allah'ın her peygambere ve Hz. Peygambere yönelik: “De ki, sizden bir ücret istemiyorum, benim ücretim Allah'a aittir” ayeti bu bölümde geniş bir şekilde işlenmektedir (s. 36-37).

“Mülk hamdinin mertebesinden vahyin tafsili hakkında iki sırrın menzilin bilmesi”

Cennet ve cehennem ahvali (s. 48-51), mucize ve keramet de ele alındığı bu kısımda, Fatıha ve Hud suresine telmihte bulunur (s. 52-54).

“Muhammedi mertebeden, mağfired sırlarından iki sırrın menzilin bilmesi”

Özellikle nefis konusu (s. 64-67), şirk meselesi (s. 70-71), kalp ve kalpleri öldüren günah meselesi ele alınır (s. 73,74).

“Dinde ihlasın sırrı menzilin bilmesi.”

İhlas Suresi (s. 83) ve Hz. İsa'nın mucizevi yaratılış (s. 83-84), Nefs konusu (s. 87), Allah'ın affı ve merhameti (s. 89), melekler ve arş konusu (s. 93-94) işlenmiştir.

“Ariflerden birisinin hakkında doğru söylediği sırrın menziline bilinmesi.”

İnsan-ı kâmil olarak Hz. Peygamber (s. 101-102), onun ashabı ve sonrasında gelenlerin durumları (s. 105-106), Hz. Âdem ile Hz. Davud mukayesesi (s. 115-117) ele alınmıştır.

“İlahi indiyet menzili ve Allah katında birinci saffın bilinmesi.”

Allah'ın eşyayı yaratması (s. 121-122), Allah'ın isimleri (s. 123-124), Hz. Peygamber'in Cebrail ile kıldığı namaz (s. 127), meleklerin Âdem'e secdesi (s. 128-129) ve alt başlık olarak da “Birinci saf menziline açıklanması ve içerdiği ilimler” yer almaktadır.(s.131-136)

“Cem' ve vücûd kalbinin sırlarından iki sırrın bilinmesi.”

Allah Teâlâ'nın Evvel, Ahir, Zahir, Bâtın isimleri ile cisimler âleminin zuhuru, dört rûknün(ateş, hava, su ve toprak) ve dört kuvvetin(tutma, çekme, itme ve hazmetme) oluşumu anlatılmaktadır (s. 138-139). Akıl, dehr (zaman), kalp konuları ile birlikte Allah'ın kudretine de işaret edilir (s. 141-142). Sahabe arasında dört halifenin de içinde bulunduğu aşere-i mübeşşere'nin durumu ve hesapsız cennete girecek kişiler de burada ele alınmıştır (s. 144). Ayrıca feleklerin ve burçların da işlendiği görülür (s. 148-154). “Cem ve vücûd kalbindeki ilimler” ise alt başlığı oluşturmaktadır (s. 157-166).

“Kapıların açılması ve kapanma menziline ve her ümmetin yaratılışının Muhammed'i mertebeden bilinmesi.”

Peygamberlerin varisleri olan velilerden bahsedilmiş ve özellikle her asırda yüz yirmi dört bin peygamber varisi velilerin Allah tarafından yaratıldığından bahsedilmiştir (s. 172-173). Ayrıca melekler ve tesbihatları, nimetler ve şükür, Allah Teâlâ'nın isimlerinden bir kaç da ele alınmıştır (s. 174-176).

“İstifham tecellisinin menziline bilinmesi ve mana gözlerinden perdenin kalkması menzili.”

Varlıklar arasındaki perdeler ile varlıklarla Allah Teâlâ arasındaki perdeler anlatılır. Ayrıca Peygamberler ve Hz. Peygamber ile Allah Teâlâ arasındaki perdeler de dile getirilmiştir (s. 181-182). Fiillerin

nefsimize izafeti veya Allah'a aidiyeti hususu da ele alınmıştır. Dolayısıyla kulun fiillerinin meydana gelişindeki süreç ve kulun yaptıklarının Allah ile olan irtibatı, çeşitli mezhepler bağlamında ele alınmaktadır (s. 183-186). “Müşahede ve konuşmayı birleştirebilmek” alt başlığı altında ise vahyin peygamberlere geliş sürecindeki ağırlığa peygamberlerin tahammül güçleri, özellikle Hz. Musa ve Hz. Peygamber(sav) mukayesesıyla anlatılmıştır (s. 191-192).

“Nefis ve Ruhların ortak nitelikleri menzilin bilinmesi.”

el-Mü'min isminin tasarrufu altındaki ikinci makam, kulun susması, takyit bir nitelik, şiddet, Hakk'ın tecellisi, hakları yerine getirmek, mümkünün var olduğundaki muhtaçlığı, Kalem ile Levha, Allah'ın kullarıyla olan meclisleri, Allah'a dönen kul, kulun kullukla yükümlülüğü, hallerdeki intikal ve yer değiştirmeler, azamet ehli, Berzah âlemi, İlahi emir, varlık hükümleri ve müşahede ehli, İlahi tanımları görenler, nefislerini gafletin otoritesinden sakınanlar, Allah'ın iki rahmet kapısını açması gibi konular ele alınmıştır (s. 205-254).

“Tasvirli ve tedbirli üç tılsımlı sırrın Muhammedi mertebeden bilinmesi.”

Tılsımlar, bunların makamları, müşriklerin ahvali ve Melamiler anlatılır (s. 256-266).

“Üç tılsımlı-hikmetli sırrın menzilin Muhammedi mertebeden bilinmesi.”

Nefsin çeşitlerine, ilham konusuna, Besmelenin önemine, ilahlık iddiası yapanların durumuna yer verilmiştir.(s. 272-286)

“Sirayet edici orta menzilin Muhammedi mertebeden bilinmesi.”

Nefsin hilelerine, bilgi ve amel ilişkisine(s. 290-296), zikir ehli ve gaflet ehline dair tespitlere yer verilmiştir.(s. 297)

“Üretken yollar menzilin, ibadet arzının ve genişliğinin bilinmesi.”

Hz. Peygamber(sav)'in yaptığı hicretin manevi hicret ve müşahede boyutu (s. 309-310), Allah Teâlâ'nın insan-ı kâmilî iki surette yaratması ve kulların ibadet boyutu(s. 310-312), insan bedeni ile yeryüzünün-arzın irtibatı, kalbin beden Kâbesi olması ve Allah Teâlâ ile olması gereken irtibatı(s. 316-319), Hz. Peygamber'in bütün in-

sanlığa karşı risalet görevi ve İlahi tecellileri yansıtan bir ayna oluşu anlatılır (s. 321-322).

“Üç gizli sırrın menziline Muhammedi mertebeden bilinmesi.”

“Âlemdeki cevherin kendisine dönüştüğü cevherin mahiyeti nedir?” sorusuna cevap aranmaktadır (s.331-332).

“İlahi mertebeden hayvanların menziline ve onların iki Musevi sır altında ezilmesinin bilinmesi.”

Her mevcudun kendi diliyle Allah'ı zikretmesi (s. 344), Allah'ın bazı kullarına perdeleri kaldırması (s. 345), Hz. Peygamber (SAV)'in mucizeleri ve Yahudileri saklayacak Garkad ağacından da bahsedilmektedir (s.346-347). Ahirette beden azalarının konuşmaları da ele alınan konular arasındadır (s. 347-348).

“Nurları, yerleşimleri, dolunayları farklı üç sırrın bilinmesi ve doğru haberler.”

Bölüm, nâtik nefis ile hayvânî nefsin mukayesesi ile başlar (s. 360-361). Sabit hakikat (ayn-ı sabite)'nin varlık ve yokluk halindeki durumu (s. 362-363), Hz. Peygamber (sav)'in Hira Mağarasındaki uzletinin gerekçeleri (s. 368-369), karanlığın Hakkı perdeleyen İlahi bir perde oluşu ve doğa karanlığı, nefis karanlığı ve nefsin kendisinden var olduğu sebep olan ilk aklın da üçüncü karanlık olarak kabul edildiği üç karanlık meselesi anlatılmıştır (s. 369-371).

“Kızım sana diyorum, gelinim sen işit' işin ayrıştırılması ve açıklıkta gizleme menziline Muhammedi mertebeden bilinmesi.”

İnsan-ı kâmilin İlahi surette yaratılması, peygamber insan-ı kâmillerden sonra varis olan müçtehit insan-ı kâmillerin görevi devralmaları da işlenmiştir.(s. 385-388)

“Övülmüş karanlıkların ve görülen nurların menzillerinin bilinmesi.”

İbn Arabî, Allah'ın insanda yarattığı iki göz ve gösterdiği iki yolu anlatmıştır (s. 401). Ayrıca mümkün, Hak, boşluk, yokluk ve karanlık meselesi şekille de izah edilmiştir (s. 402-403). Her şeyi idrakinin nur sayesinde olduğu ifade edildikten sonra (s. 407-409), yazar manevi karanlıkları açıklama yoluna gitmiştir (s. 410-414). Hakka naiplikte insan-ı kâmilin on mertebesi de anlatılmıştır (s. 418-444).

“Muhammedi mertebeden, takdirde Hakka ortaklık menziline binmesi.”

Allah Teâlâ'nın Âdem'i yaratması, melekler ve İblis'in secde meselesi ele alınır (s. 463-464). Hayvani yönü olan insan ile halife olan insan-ı kâmil arasındaki farklı boyuta da yer verilmiştir (s. 473-474). İnsanın gelişim boyutunu gösteren ve üç mertebeden oluşan; ihtisas mertebesi, şeyhlik mertebesi ve Hak ile ittisal-vuslat mertebesi de zikredilmiştir (s. 475-476).

“Kalbin secdesinin, yüz, bütün ve parçanın secdesinin bilinmesi-ö ikisi iki secde ve iki sücûd menzildir.”

Özellikle kalp secdesi ve zâhiri secde üzerinde durulmuştur (s. 493). Emrin; evvel, âhir, zâhir ve bâtın denilen dört hakikatle sınırlı olduğu ve Allah yolunda temkin sahibi kimsenin, kendinde dört şeyi müşahede edeceği hususu da ele alınmıştır (s. 501).

İbn Arabî'nin bu eserinde, insan-Allah ilişkisini, varlık-Allah ilişkisini kısaca İslam düşüncesinin metafizik boyutlarını, Fusûsu'l-Hikem'in tersine, geniş bir çerçevede ve etraflıca, ancak dağınık olarak ele aldığı görülmektedir. Eserde zaman zaman soru ve cevaplara yer verildiği gibi, doğrudan hitap tarzlarına da yer verilmiştir. Çok derinliğinin olduğu; tenkit, tahlil, mukayese tekniklerinin ve şiirin şahitliğinin de kullanıldığı görülmektedir.

Geniş hacimli, ciltli eserlerin müstakil kitaplar olarak basılması halinde, beraberinde açıklanmaya muhtaç kavramlar için ek sözlük konulması ve kitabın bölümlere ayrılarak sunulmasının okuyucu için daha faydalı olacağını da burada ifade etmek gerekir. Anlaşılması ve anlatılması çok emek gerektiren böyle hacimli bir eseri dilimize kazandıran Ekrem Demirli'yi, Fütûhât-ı Mekkiyye'yi yayınlayan Litera Yayıncılığı tebrik eder, İslam'ın deruni ve manevi boyutunun anlaşılmasına vesile olmasını dileriz.